

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันนี้ประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายทั่วโลกต่างได้พากันมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้าน การท่องเที่ยวมากขึ้น จึงทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนี้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศเหล่านั้น โดยทุกประเทศได้มุ่งหวังที่จะให้การท่องเที่ยวภายในประเทศของ ตนเองก่อให้เกิดประโยชน์ในการทำให้เกิดการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ รายได้ประชาชาติ อีกทั้ง เพื่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างอาชีพ และเพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน ในระยะเวลา 30 ปี ที่ผ่านมา การท่องเที่ยวได้มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2503 มี จำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางทั่วโลก 69 ล้านคน และในปี พ.ศ. 2538 ได้เพิ่มจำนวนเป็น 565 ล้านคน และจากการประมาณการจำนวนของนักท่องเที่ยวที่เดินทางทั่วโลกขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization-WTO) ในปี พ.ศ. 2541 จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางทั่วโลก ในปี พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2553 และ พ.ศ. 2563 จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางทั่วโลกจำนวน 6,591,000 คน และ 1,550 ล้านคนต่อปี ตามลำดับ ทั้งนี้ประเทศไทยมีส่วนแบ่งการตลาดท่องเที่ยวโลกจากนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาเยี่ยมชมอยู่ในอันดับที่ 26 ในปี พ.ศ. 2528 เป็นลำดับที่ 21 ในปี พ.ศ. 2533 เป็นอันดับที่ 20 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 อีกทั้งยังได้ขยับขึ้นมาเป็นอันดับที่ 17 ในปี พ.ศ. 2547 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542)

สถานการณ์และแนวโน้มของตลาดการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้น ได้มีจำนวนของ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมประเทศไทยเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี เนื่องจาก ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์ ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากร ทางวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นสิ่งที่มีค่าต่อการท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยจึงได้รับความ สนใจจากทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศได้รับ ผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยวมาเป็นระยะเวลานาน รายได้จากการท่องเที่ยวที่ประเทศไทยได้รับ ณ ราคาคงที่ในปี พ.ศ. 2537 เป็นจำนวน 69,268 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2539 เพิ่มขึ้นเป็น 304,500 ล้านบาท และในปี พ.ศ. 2541 มีอัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้เฉลี่ยร้อยละ 14.8 ต่อปี (การท่องเที่ยว

แห่งประเทศไทย, 2543) และในปี พ.ศ. 2544 มีรายได้จากการท่องเที่ยวเข้าสู่ประเทศทั้งสิ้น จำนวน 299,047 ล้านบาท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544)

ตารางที่ 1 สัดส่วนรายจ่ายของนักท่องเที่ยวต่างชาติปี พ.ศ. 2538 – 2543

(หน่วยละ : ร้อยละ)

ประเภทของค่าใช้จ่าย	ปี พ.ศ.					
	2538	2539	2540	2541	2542	2543
ซื้อของที่ระลึก	29.3	38.1	34.3	29.0	34.7	34.7
ที่พัก	28.5	20.1	24.9	27.3	24.5	24.2
อาหารและเครื่องดื่ม	16.0	14.9	15.1	16.0	15.5	15.2
การบันเทิง	11.7	9.6	9.9	11.1	10.6	10.5
การคมนาคมภายใน	5.8	6.0	7.0	7.4	6.5	7.4
การเที่ยวชมเมือง	4.6	5.8	5.8	4.2	4.2	4.6
อื่นๆ	4.1	5.5	3.0	5.0	4.0	3.4
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย กันยายน 2544

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังได้รับการจัดอันดับจากองค์การต่างชาติหลายองค์กรให้เป็นประเทศที่ได้รับรางวัลแหล่งท่องเที่ยวสวยงาม หรือการเป็นสุดยอดในด้านบริการ อาทิ

1. Scandinavian Travel Trade จัดอันดับให้ประเทศไทยเป็น The World's Best Tourist Country 2004 โดยได้รับรางวัล Grand Travel Award 2004
2. Travel & Leisure Magazine จัดให้กรุงเทพฯ เป็น Best Tourism Cities
3. ITB ที่กรุงเบอร์ลิน ซึ่งเป็นงานส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ใหญ่ที่สุดในโลก ลงคะแนนให้ประเทศไทยเป็น The most Popular Destination in ITB 2004
4. Asia – Pacific Region Spa Research จัดอันดับให้ประเทศไทยเป็น Number 1 Spa Destination

ในเมื่อประเทศไทยประสบความสำเร็จและดำรงอยู่ในแถวหน้าของการท่องเที่ยวโลก จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับกระแสความเคลื่อนไหว และแนวโน้มของการท่องเที่ยวในระดับโลก ซึ่งปัจจุบันได้เรียกขานว่าเป็นการท่องเที่ยวไร้พรมแดน ลักษณะการท่องเที่ยวแบบนี้ คือ การคำนึงถึงความคุ้มค่าเชิงเศรษฐกิจ การให้ความสนใจในระดับสังคม และการตระหนักถึงการ

รักษาสีสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดตามแม่บทของโลกหรือ Agenda 21 ซึ่งวางกรอบการดำเนินเรื่อง การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ไว้ดังนี้

1. การดำเนินการท่องเที่ยวให้พิจารณาเรื่องของความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ชุมชน วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
2. การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี หรือเอกลักษณ์/อัตลักษณ์ของชุมชน
3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยว
4. การประสานความต้องการการกำหนดแผนงานทางเศรษฐกิจ การดำรงอยู่ของสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากแนวโน้มการท่องเที่ยวโลกในลักษณะเช่นนี้ จึงสะท้อนให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ความสอดคล้องสัมพันธ์ และหมุนไปทางทิศเดียวกันกับกระแสของโลก ดังนั้นประเทศไทยจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

ปัจจุบันสถานการณ์การท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยใช้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมาเป็นกลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเจริญเติบโต และขยายตัวอย่างรวดเร็ว เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นกระบวนการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโยงใยกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และยังเป็นอุตสาหกรรมที่ได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชม จากการที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นทรัพยากรหลัก ดังนั้นกิจกรรมใดๆ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวย่อมจะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทั้งด้านบวกและด้านลบที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เช่นกัน ไม่นานก็น้อย ซึ่งถ้าหากการส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ อาจนำไปสู่ความเสื่อมโทรมและการเสื่อมสภาพของความเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ เมื่อใดก็ตามที่เกิดความเสื่อมสภาพและการเสื่อมโทรมเกิดขึ้นย่อมมีผลกระทบไปถึงหลายๆ กลุ่ม ซึ่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มคนอย่างน้อย 3 กลุ่ม คือ นักท่องเที่ยว ผู้ที่ประกอบธุรกิจเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว และบุคคลผู้ถูกจัดว่าเป็นเจ้าของท้องถิ่นหรือผู้ที่มิหน้าทีดูแล รับผิดชอบพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะเป็นจุดที่กลุ่มคนทั้ง 3 กลุ่มมีความสนใจร่วมกัน ซึ่งการช่วยกันดูแลรักษาระวังป้องกัน รวมตลอดจนการร่วมมือกันในการเอาใจใส่ต่อแหล่งท่องเที่ยวของผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นก็จะเป็นแนวทางหนึ่งในการที่จะรักษาสภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยังคงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไปได้ (มนัส สุวรรณ และคณะ, 2541)

กระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก เมื่อครั้งมีการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลกหรือ "Earth Summit" เมื่อปี 2535 ที่เมืองริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล มีส่วนผลักดันให้เกิดกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการ ประกอบด้วย

- (1) กระแสความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ
- (2) กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้
- (3) กระแสความต้องการพัฒนาคน

จากกระแสการพัฒนาทั้ง 3 ประการดังกล่าวมีผลต่อการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยวและระบบการจัดการท่องเที่ยวในการหาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (Alternative Tourism) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและทดแทนการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยม (Conventional Tourism) แบบเดิมๆ ที่เคยปฏิบัติกันมา

กระแสพัฒนานี้เองได้ทำให้เกิดกระแสการตื่นตัวในการที่จะปกป้องรักษาอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยว ได้นำไปสู่การเคลื่อนไหวสำหรับการท่องเที่ยวแนวใหม่ ซึ่งเป็นการอธิบายถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) เพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน อาทิเช่น การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์หรือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หรือการท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism) หรือการท่องเที่ยวที่อ่อนโยนกับสิ่งแวดล้อม (Soft Tourism) หรือการท่องเที่ยวเพื่อไปชมธรรมชาติด้วยความต้องการเข้าใจถึงระบบนิเวศ (Dedicated Nature Tourism) หรือการท่องเที่ยวเพื่อไปชื่นชมธรรมชาติ (Mainstream Nature Tourism) หรือการท่องเที่ยวที่ใช้ธรรมชาติแบบผิวเผิน (Casual Nature Tourism) หรือการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) หรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism) โดยได้เสนอแนวคิดว่าการท่องเที่ยวควรถูกพัฒนาเช่นเดียวกันกับ การจัดการที่ผ่านกระบวนการคิดที่ถูกต้องดีแล้วจากความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้เพื่อป้องกันผลเสียที่จะเกิดต่อสิ่งแวดล้อมก่อนที่จะทุกอย่างจะสายเกินไป หลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือหาวิธีการในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มากที่สุด ในขณะเดียวกัน ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมต่อสภาพสังคม เศรษฐกิจของประชาชน ในพื้นที่ต้องไม่เกิดขึ้น ถ้าเกิดขึ้นก็ต้องน้อยที่สุด

สถานการณ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยภาพรวมในอนาคต จึงเป็นการคาดหวังว่าเป้าหมายสูงสุดหรือผลของการพัฒนาที่ต้องการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งระบบ เนื่องจากปัจจุบันนี้ได้มีความพยายามของทุกๆ ประเทศในการที่จะสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาการอนุรักษ์และการเสริมสร้างระบบประชาธิปไตยในระดับพื้นฐาน ซึ่งก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวใน 3 ด้าน คือ 1) กระแสความต้องการการอนุรักษ์

สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก ทั้งในแง่การอนุรักษ์ในระดับ ท้องถิ่นจนถึงการอนุรักษ์ ป้องกัน และแก้ไขวิกฤตการณ์ของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ ระบบนิเวศเพื่อตอบสนองความหลากหลายทางชีวภาพ 2) กระแสความต้องการของตลาดท่องเที่ยว ในด้านการศึกษารเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นความต้องการที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยวและในทุกส่วนของสังคม เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องมีความรู้และความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3) กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของ ประชาชนที่มาจากรากหญ้า (ประชาชนพื้นฐาน) อันจะเป็นหลักประกันที่จะให้การพัฒนามีทิศทาง ที่ถูกต้อง มีการกระจายรายได้ที่เหมาะสมเป็นไปตามความต้องการของผู้ที่อยู่ในพื้นที่มากขึ้น

จากกระแสดังกล่าวทำให้เกิดแนวคิดของการพัฒนาในทิศทางที่ยั่งยืน ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยตรงและต่อระบบการจัดการการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวเพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยว ซึ่งไม่ได้เน้นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยังสามารถตอบสนอง กระแสความต้องการด้านการอนุรักษ์ กระแสความต้องการของการตลาด และกระแสการพัฒนาในด้านมนุษย์ โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (มนัส สุวรรณ และคณะ, 2541)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) จึงเป็นแนวทางเลือกหนึ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณา เพื่อฟื้นฟูสภาพทรัพยากรที่เสื่อมโทรม และป้องกันมิให้แหล่งทรัพยากรใหม่ๆ ต้องถูกทำลายไป อันจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และส่งผลดีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของผู้ประกอบการที่ถูกนำมาเป็นกลยุทธ์ นอกจากนี้จะเป็นประโยชน์ในการช่วยรักษาทรัพยากรแล้ว ยังเป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวที่จะได้พักผ่อน สัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด และได้รับความรู้จากแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ โดยเฉพาะนักเรียนนักศึกษาที่สามารถใช้แหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้นอกตำราได้เป็นอย่างดี การได้รับรู้ และการสัมผัสธรรมชาติอย่างแท้จริง ทำให้เกิดความรักหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม เพื่อช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรให้คงอยู่ ความร่วมมือ ร่วมใจอย่างจริงจังของทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนในการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้น ให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน จะส่งผลทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ยั่งยืนต่อไป

ดังนั้นแนวความคิดในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้เข้ามามีบทบาท เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีกระบวนการจัดการอย่างมีคุณภาพและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นผลนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จึงเป็นแรงผลักดันทำให้กระแสความต้องการในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นที่นิยมสูงในระดับประเทศและระดับโลก ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการใช้อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ในมิติที่มีใช้เพียงการพัฒนาเศรษฐกิจด้านเดียว แต่ยังมุ่งเน้นเพื่อการพัฒนาสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชนเพิ่มมากขึ้นด้วย ทั้งนี้เพื่อสนองวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศ คือ “เศรษฐกิจดี สังคมไม่มีปัญหา การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย รวมทั้งยังได้รับการตอบสนองทั้งจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน อีกทั้งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน คือ ฉบับที่ 9 (ปี พ.ศ. 2545 - พ.ศ. 2549) มีความต่อเนื่องในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อเป็นการเพิ่มการจ้างงาน การกระจายรายได้สู่ชุมชน และการสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับศักยภาพเชิงวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ รวมถึงไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อันต่อเนื่องมาจากจากแผนพัฒนาฯ ที่ผ่านมา ทำให้นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นนโยบายเชิงกลยุทธ์เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางสำหรับระดับปฏิบัติการ เป็นการขยายนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศ ภายใต้กรอบการพัฒนาแห่งชาติ ให้มีลักษณะเฉพาะและชัดเจนมากขึ้น เพื่อให้นโยบายนี้เป็นกรอบของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทยให้เกิดความยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540 ก)

เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2543 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามกุฎราชกุมาร เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรบ้านแปกแซม หมู่ที่ 6 ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จากหลายหน่วยงานร่วมถวายการต้อนรับ และถวายรายงานความเป็นมาของพื้นที่ ทำให้ทราบถึงความสำคัญว่า พื้นที่บริเวณนี้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญที่ไหลไปลงสู่แม่น้ำแม่แตง แต่สภาพป่าไม้กลับถูกบุกรุกทำลายเพื่อใช้เป็นที่ดินทำมาหากิน อีกทั้งยังมีแนวโน้มว่าจะถูกแผ้วถางป่าไปเรื่อยๆ นอกจากนั้นยังเป็นพื้นที่ล่อแหลมต่อปัญหาหาเสพติด อันส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงมีพระราชดำริแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้พัฒนาความเป็นอยู่และบรรเทาความเดือดร้อนของราษฎรในพื้นที่และหมู่บ้านใกล้เคียง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแปกแซม บ้านหินแตว และบ้านนาอ่อน ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปโดยไม่ให้ราษฎรเดือดร้อน

อีกทั้งพัฒนาเพื่อให้ราษฎรเป็นผู้ชำนาญทุกด้าน ได้แก่ ด้านการป่าไม้ การเกษตรและปศุสัตว์ รวมทั้งอนุรักษ์ สภาพป่าและสภาพแวดล้อมให้คืนสู่สภาพเดิม เพื่อให้ใช้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร สำหรับใช้ในการอุปโภค การบริโภค และใช้ในการทำการเกษตร โดยให้จัดตั้งโครงการสถานี สาธิตและถ่ายทอด การเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม ขึ้นที่บริเวณสวนมันอะลู ทรงพระราชทาน แนวพระราชดำริด้านป่าไม้ คือ 1) ให้ทดลองปลูกไม้ใช้สอย และไม้สน ในลักษณะที่เรียกว่า Forest Farm คือ การปลูก การตัดใช้ประโยชน์ และให้ปลูกทดแทนทันทีอย่างครบวงจร อีกทั้งให้ปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูสภาพป่า โดยใช้พันธุ์ไม้ที่เป็นประโยชน์ต่อพื้นที่ โดยมีการจ้างราษฎรในพื้นที่ เป็นแรงงาน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมกันรักษาป่ากับชุมชน ตลอดจนจัดให้มีการศึกษาวิจัยด้านป่าไม้ และเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2546 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้ เสด็จฯ ตรวจเยี่ยม และติดตามผลการดำเนินงานโครงการฯ และได้มีพระราชดำริเพิ่มเติมว่า “ให้ พัฒนาสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็น แหล่งท่องเที่ยว” ซึ่งสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 โดยกลุ่มประสานงานโครงการพระราชดำริ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ได้รับสนองพระราชดำริและได้พิจารณาแนวทางในการ จัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนในพื้นที่ สนองพระราชดำริ ในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว อันจะเกิดประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่น โดยจะมีรายได้เสริมจาก การท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งต่อไป ทั้งนี้ทางสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริแห่งนี้ ได้จัดตั้งขึ้นเป็นแห่งแรกและแห่งเดียวในประเทศไทยในปัจจุบัน เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนสัมพันธ์สอดคล้องใน เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม อันจะส่งผลให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ ผู้ศึกษาจึงได้สนใจที่จะศึกษาในเรื่องของสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ ชีวภาพ และชุมชน การ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว การจัดการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาวิเคราะห์และเสนอรูปแบบแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดย ชุมชนที่เหมาะสมในพื้นที่โครงการฯ ว่าควรจะมีการดำเนินการอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาบริบทและสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่โครงการสถานีสาธิต และถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- 2) เพื่อนำเสนอรูปแบบแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในพื้นที่ โครงการสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

โครงการสถานีสานิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านแปกแคม ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหาในการศึกษา ได้เน้นศึกษาในด้านต่อไปนี้

1. บริบทและสถานการณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของโครงการสถานีสานิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประกอบด้วย
 - 1.1 บริบทของโครงการฯ และชุมชน
 - 1.2 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว
 - 1.3 การจัดการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
2. รูปแบบและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของโครงการสถานีสานิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่เหมาะสม ได้แก่
 - 2.1 การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
 - 2.2 การจัดการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก
 - 2.3 การจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น
 - 2.4 การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว
 - 2.5 การจัดการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว
3. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสรุปวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อไป

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจและได้คัดเลือกประชากรที่ทำการศึกษา โดยเลือกเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของโครงการสถานีสานิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. นักท่องเที่ยวชาวไทยเป็นจำนวน 322 คน
2. เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการฯ เป็นจำนวน 6 คน
3. ผู้แทนชุมชนระดับผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นจำนวน 8 คน

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวของโครงการสถานีสานิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ และชุมชนท้องถิ่น โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การจัดการการท่องเที่ยวในโครงการสถานีสานิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ หมายถึง รูปแบบวิธีการดำเนินการต่างๆ เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของโครงการสถานีสานิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นโครงการสถานีสานิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นโครงการที่ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านแปงแถม หมู่ที่ 6 ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว หมายถึง การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของโครงการสถานีสานิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในการสร้างศักยภาพพื้นที่ รวมทั้งการอนุรักษ์พื้นที่ด้านการอนุรักษ์วิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจ และการสร้างกระบวนการเรียนรู้กับชุมชนและนักท่องเที่ยวที่ดำเนินงานตามแนวนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

การจัดการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ ของโครงการสถานีสานิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้แก่ ด้านเกษตร ด้านป่าไม้ ด้านระบบนิเวศ และด้านวัฒนธรรมชุมชน ให้คงอยู่และสืบทอดจนถึงอนุชนรุ่นหลัง เพื่อให้โครงการฯ มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างยั่งยืนต่อไป

รูปแบบและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง รูปแบบและแนวทางในการจัดการด้านต่างๆ ของโครงการสถานีสานิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้แก่ การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การจัดการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก การจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยวเพื่อให้โครงการฯ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อไป